

SOCIOLOGIE V ARCHITEKTONICKÉ A URBANISTICKÉ TVORBĚ

Recenze publikace

Poznámka redakce: Publikace Karla Schmeidlera „Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě“ vychází již ve druhém vydání a je odborné veřejnosti dostatečně známa.

Recenze od Zuzany Ledererové, redaktorky Brněnského rozhlasu přináší pohled, který se poněkud liší od pohledu profesionálního odborníka, ať již jím je projektant, architekt, urbanista anebo pracovník ve-

řejné správy. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli tuto recenzi zveřejnit.

Říká-li se, že umění je pravdivým zrcadlem společnosti, o architektuře a urbanistické tvorbě to platí dvojnásob.

Koncepce Pompejí a interiéry jejich domů dodnes stejně barvitě hovoří o svých někdejších obyvatelích jako paneláky o době nedávno minulé či „podnikatelské baroko“ o létech našich. Procházíme-li městem ve vzdálené zemi nebo lokalitou ze vzdálené epochy, hodnotíme bezděčně úroveň a charakter dotyčné civilizace právě podle prvního dojmu z urbanistického uspořádání a architektury sídelního útvaru. Ještě významnější než tento otisk je pak aktivní společenská role prostředí. Časté úvahy o tom, že právě a jen moderní architektura je v úzkém dotyku se sociologií, jsou nicméně pravdivé jen částečně. Neboť skutečně kvalitní architektura brala lidské a sociální měřítko v úvahu ve všech svých historických epochách. Aktivní společenskou úlohou architektury a urbanismu se z mnoha zorných úhlů zabývá kniha Karla Schmeidlera a kol. „Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě“, která nedávno vyšla u vydavatele Ing. Zdeňka Novotného, CSc., v Brně. Činí tak formou zajímavých ohlédnutí do minulosti a prezentováním výsledků moderních poznatků o vztahu člověka a prostředí, do něhož je zasazen.

Autor knihy, doc. Ing. arch. PhDr. Karel Schmeidler, CSc., má k tomuto neobvyklému pohledu na město a stavbu plně oprávnění, neboť vystudoval jak obor architektury, tak také sociologii a svůj rozhled v obou oborech doplnil cestami po odborných pracovištích v mnoha zemích Evropy, ale i v Americe a Austrálii a nedávno i v Číně. Od roku 1991 vlastní architektonicko-urbanistickou a konzultační kancelář a v současné době je zaměstnán v Centru dopravního výzkumu v Brně. Jedním ze spoluautorů knihy (kapitoly o metodologickém postupu výzkumu a statistice v humanitních vědách) je doc. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc., absolvent oboru psychologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, který je v současné době vedoucím Ústavu společenských věd na Fakultě stavební VUT v Brně. Publikace nabízí tak široký rozhled po styčných plochách obou oborů, že je nesebné definovat, komu je určena. Jistě v prvé řadě architektům, současným i budoucím. Počte si v ní nicméně i člověk, kterého až dosud zajímala architektura spíše jako estetický fenomén, ba dokonce bych si toto čtení troufala doporučit i pracovníkům magistrátů a nejrůznějších úřadů, kteří se například podílejí na rozho-

dování o tváři zástavby v našich městech a obcích.

„...architektura je organizace. Jste organizátoři, nikoli výtvarní umělci.“ – tento výrok Le Corbusiera by se mohl stát mottem celé knížky. Neboť ta odkrývá jemné předivo aktivit, které architektura jako místo pro život – někdy spíše ale jen pro existenci – podmiňuje. S klimatem doby nesouvisí jen sama architektura, ale i pohled na ni. Připomeňme alespoň názory z doby anglické průmyslové revoluce, kdy se rodily průmyslové a současně i dělnické čtvrti velkoměst a nebo pokusy Jiřího Krohy z období mezi dvěma světovými válkami. Palčivé otázky související s rozvojem obřích měst se objevují – v překvapivě nadčasové podobě – na příkladu Londýna v druhé polovině devatenáctého století. Už tehdy byly definovány důsledky vysoké hustoty bydlících, projevující se nezřídkou v sociální dezorganizaci, deviantním a asociálním chováním a ve zvýšeném výskytu nemocí – psychických i fyzických.

Neobyčejně zajímavé – a v mnoha ohledech aktuální, jsou ty kapitoly, jež se detailně zabývají vztahem prostředí a sociálního chování – ať už se jedná o specifické vlastnosti některých městských partií (vysoký výskyt kriminality na okraji městských center, vylidňování kdysi rušných ulic a náměstí, které ovládl svět bank atd.) nebo naopak vlivy „mikrosvěta“ našeho bytu, pracovny a podobně. Hierarchie důležitosti „makro a mikro“ prostředí dozná zřejmě, v souvislosti s novými možnostmi vykonávat své povolání doma díky elektronické komunikaci, výrazných a dramatických změn, ale to je jiná problematika. Právě v otázkách nároku na sociální komunikaci a současně bytostné potřeby soukromí se mnozí takřkajíc v knížce „najdeme“ a s určitou úlevou zjistíme, že se našimi tušenými pocity či problémy už někdo zabýval a zabývá. Není to jen proslulá problematika paneláků s klasickým omezením na jednu generaci, s anonymitou a neosobností prostředí a konečně i s příznivým klimatem pro kriminalitu, ale třeba i skutečnosti spojené s tradiční nízkopodlažní zástavbou rodinných domů či s životem na vesnici, kde hraje například výraznou roli instituce sousedství.

Karel Schmeidler se ve své knize nevyhýbá ani tak tenkému ledu, jaký představují současné problémy stylu, což je ze-

jména pro čtenáře, jemuž není architektura přímo povoláním, vítaným a přehledným rozšířením obzoru.

Systematickému pohledu autora publikace neunikla důležitá a komplikovaná oblast emotivního vnímání prostředí. Především nároky lidí na estetické hodnoty architektury, které jsou (možná jako protipól nesmlouvavě racionálnímu a tvrdému světu ekonomických, a tedy i zaměstnaneckých vztahů) stále výraznější, považuje za zcela nezastupitelnou součást tvorby.

Velkou část knihy pak tvoří kapitoly o sociologickém výzkumu v architektuře, jeho zákonitostech a technikách, které se do značné míry mohou stát vodítkem pro konkrétní praxi.

Závěrem bych ráda upozornila na řádky zabývající se účastí obyvatel na rozvojových programech. Schmeidler je zastáncem demokratické diskuse těch, kterým je dotyčný region, městská čtvrt či zastavěný areál, domovem. Nicméně postřehl obrovské nebezpečí krajního názoru, že občané sami nejlépe vědí, co chtějí, a jsou schopni rozhodnout co a kde stavět. Metoda, založená na víře, že skupina laiků je moudřejší než vyškolený specialista, vede k těžkopádnosti územního a regionálního plánování a má většinou jen průměrné výsledky. Role urbanisty byla degradována na pozici vyjednávače...

Na ploše recenze lze vlastně spíše jen upozornit na existenci této obsažné a myšlenkově bohaté publikace a zmínit se v poněkud subjektivně laděné mozaice o některých podnětných pohledech. Kniha Karla Schmeidlera patří k těm hutným textům, které se nečtou lehce. Nabízí nicméně takové množství zajímavých názorů a poznatků, že nutí k návratům, a to zejména tam, kde text pregnančně formuluje naše – do té doby spíše mlhavé – pocity a osobní zkušenosti. Je ostatně velmi krásné sledovat téměř umíněnou snahu architektů a urbanistů o humanizaci prostředí, v němž žijeme.

Zuzana Ledererová